

І.В. Федоренко, студ., IV курс, гр. ЕП-34, ФЕМ
Науковий керівник – асист. Т.Ю. Мельник
Житомирський державний технологічний університет

СУТНІСТНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах складного фінансового стану більшості вітчизняних підприємств та обмеженості їх власних ресурсів проблема отримання кредитних коштів стає однією з найважливіших не тільки з позицій поточної діяльності, але й перспектив розвитку господарюючих суб'єктів. Будь-яка кредитна операція повинна припускати збалансованість інтересів банку та позичальника. Банку необхідно грамотно оцінити кредитоспроможність контрагента, а останньому – чітко уявляти вимоги, що пред'являються кредитором. Багато підприємств у нашій країні в даний час зазнають труднощів, пов'язаних із отриманням банківських кредитів. Однією з перших стадій при отриманні банківського кредиту є оцінка кредитоспроможності позичальника, і залежно від її результатів підприємство може одержати позикові кошти за зниженою ставкою відсотка, за звичайною, за завищеною або отримати відмову у кредитуванні. Усі юридичні особи прагнуть одержати позикові кошти за їх мінімальною вартістю, тому на сьогодні проблема правильної оцінки кредитоспроможності підприємств є актуальною.

У процесі аналізу кредитоспроможності потрібно керуватися тим, що для кредитора пріоритетне значення має спроможність позичальника генерувати грошові потоки. І саме з цих позицій потрібно аналізувати фінансовий стан позичальника. Проте на даний час немає єдиного способу оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання.

Дослідженню теорії і практики організації кредитних відносин між банківськими установами та підприємствами присвятили праці такі вітчизняні вчені-економісти: Т.Андрушків, Ю.Бугель, О.Васюренко, В.Вітлінський, В.Галасюк, І.Гуцал, Н.Дехтяр, О.Дзоблюк, А.Спіфанов, Н.Маслак, О.Мороз, О.Остафіль, О.Петрук, Л.Примостка, М.Савлук, Н.Тарасенко, О.Терещенко, Я.Чайковський та ін. Однак, незважаючи на значний науковий доробок вчених, питання оцінки кредитоспроможності підприємства потребує проведення додаткових наукових досліджень.

Банківські кредити відіграють провідну роль у забезпеченні економічного зростання, коли спостерігається стійка нестача власних інвестиційних ресурсів підприємств та обмеженість зарубіжного інвестування, отже вони стають основним джерелом фінансування розвитку підприємств. Сутність кредитоспроможності не може бути розкрита тільки через фінансово-господарське становище позичальника або систему умов, що визначають здатність підприємства залучати позиковий капітал і повертати його в повному обсязі в передбачені строки. Повинне бути бажання своєчасно і в повному обсязі виконувати умови кредитного договору, що свідчить про наявність необхідних моральних цінностей позичальника.

Метою аналізу кредитоспроможності приватних позичальників є оцінка кредитних ризиків, які дещо відрізняються від ризиків, що присутні при кредитуванні юридичних осіб. Українські банки розробляють власні внутрішні положення та методики аналізу кредитоспроможності позичальника, в основу яких, як правило, покладено методичні рекомендації Національного банку України щодо оцінки банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника.

У результаті аналізу під час розробки методики оцінки кредитоспроможності позичальника необхідно враховувати не тільки кредитний ризик, але й сучасний розвиток підприємств, а також зростання конкуренції на ринку кредитних послуг. Кредитоспроможність підприємства тісно пов'язана з його фінансовою стійкістю. Вона характеризується тим, наскільки акуратно підприємство розраховується з раніше одержаними кредитами, наскільки проявляється його здатність при необхідності мобілізувати грошові засоби з різних джерел на прийнятних умовах тощо. Але найістотніше, чим визначається кредитоспроможність – це поточний фінансовий стан підприємства, прогнозовані його перспективи.

Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення кредитних операцій з урахуванням вимог, у яких мають бути визначені ґрунтовні, технічно виважені критерії економічної оцінки фінансової діяльності позичальників (контрагентів банку) на підставі аналізу їх балансів і звітів про фінансові результати в динаміці тощо. Методика проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку), яка розроблена банком, є невід'ємним додатком до внутрішньобанківського положення про кредитування.

Методика оцінки кредитоспроможності має передбачати по суті використання якомога більшої кількості показників, що характеризують реальні можливості ефективного використання і своєчасного погашення підприємством позичених коштів.

Оптимальним варіантом діагностики є оцінка різноманітних аспектів діяльності позичальника, проведення не лише ретроспективного аналізу – на основі фактичних даних із наданої клієнтом звітності, але й аналізу перспективного, що може здійснюватись на основі прогнозних величин, представлених

клієнтом або розрахунку самого банку, виходячи із тих тенденцій, що склалися у динаміці змін відповідних показників у минулі періоди. Аналіз на перспективу має сприяти ефективному спостереженню за впливом виявлених ризиків на діяльність клієнта і прогнозуванню появи чи відсутності нових ризиків, які зумовлюють можливість невиконання позичальником своїх зобов'язань за отриманими кредитами.

Банк, надаючи кредит суб'єкту господарювання, ризикує коштами своїх вкладників і акціонерів, а тому незалежно від того, на який строк ресурси передаються у тимчасове користування, можливість їх своєчасного повернення значною мірою залежить від здатності позичальника ефективно використовувати авансований у виробництво капітал, причому не лише власний, а й залучений.

Загальна сукупність показників, яка відображає економічну ефективність діяльності позичальника і яку доцільно використовувати при аналізі кредитоспроможності суб'єкта господарювання, може бути класифікована за трьома основними підгрупами, що характеризують такі ключові результати діяльності підприємства: 1) рентабельність; 2) оборотність активів; 3) виробничий потенціал.

Показникам рентабельності (прибутковості) належить ключове місце в оцінці кінцевих результатів господарської діяльності підприємства з точки зору найважливішого критерію, за яким аналізується його ефективність, – розмір отриманого за звітний період прибутку різних видів. За величину прибутку може бути використаний чистий прибуток (тобто залишок створеного прибутку після сплати податку на прибуток за певний період), створений прибуток та прибуток за наслідками операційної господарської діяльності.

Інша група показників, яка може бути використана для оцінки ефективності господарської діяльності, відображає оборотність активів підприємства взагалі та його окремих складових частин. Зниження оборотності відповідних активів не сприяє позитивній оцінці кредитоспроможності позичальника.

Окрему групу показників, що характеризують ефективність господарської діяльності позичальника, формують дані, котрі відображають його виробничий потенціал, тобто загальні можливості та перспективи розширення операцій з виробництва і реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг.

Зрозуміло, що чим більша частина прибутку, отриманого підприємством, реінвестується на розвиток виробництва, тим кращі перспективи позичальника щодо розширення його діяльності, збільшення доходів, а відтак і погашення банківських кредитів за рахунок первинних джерел.

Що стосується критеріїв, за якими здійснюється оцінка позичальників на основі наведеної системи показників кредитоспроможності, то вони мають бути індивідуальні для кожного банку, засновуватись на його практичному досвіді і специфіці того складу клієнтури, яку він обслуговує (з урахуванням галузевих, регіональних та інших особливостей діяльності підприємств).

У той же час, попри корисність і необхідність розрахунку розглянутих показників кредитоспроможності, не викликає сумнівів, що кожен із них відображає лише окремі сторони діяльності підприємств, а тому їх оцінка сама по собі, звісно, не може характеризувати здатність позичальника до своєчасного повернення отриманих в позику коштів.

Водночас, лише використання сукупності усіх факторів (платоспроможності, фінансової стійкості, надійності, рентабельності, оборотності активів, виробничого потенціалу) можна вважати оптимальним напрямом аналізу кредитоспроможності у тій його частині, яка здійснюється на основі даних, представлених майбутнім позичальником комерційному банку.